

“Geri Döneceğiz Antakya!”¹

Tuğçe Tezer

6 Şubat tarihinde 7,7 ve 7,6 büyüklüğünde Kahramanmaraş merkezli, 20 Şubat tarihinde ise 6,4. ve 5,8 büyüklüğünde Hatay merkezli gerçekleşen depremlerin ardından, 11 ilden oluşan deprem bölgesinde hayatın 6 Şubat öncesine dönmesi uzun bir zaman alacak. Şubat 2023’te pek çok insanın hayatı farklı biçimlerde değişti. Depremi fiziksel yıkım, can kaybı, sosyal ve ekonomik hasar açısından en çok zarar verdiği yerlerden biri olan Antakya’da, bugün geldiğimiz aşamada sorunlar deprem anına göre daha da büyümüş görünüyor. Orada yaşayanların deyişiyle “sokakta karşılaştığımız herkesin birinci ya da ikinci derece bir yakınının hayatını kaybettiği” bir kentten bahsediyoruz ya da kentin onarımına dair süreç tamamlandığında “eski komşusuyla yine komşu olup olmayacağını merak eden” bir yerel halktan. Bir taraftan da konuyu hem Antakya hem de Hatay ilinin tümü için başka bir yere taşıyan; kentten türlü sebeplerle ayrılmak durumunda kalanların Antakya sokaklarına bıraktığı duvar yazılarından: “Geri döneceğiz Antakya!”

“Çok katmanlılık”. Antakya’ya dair tanımlayıcı ve genel kabul görmüş bir ifade. Kentte M.Ö. 300’lere tarihlenen geçmişi boyunca yaşanan farklı yönetimlerin yansıması olan çok kültürlü sosyal ve ekonomik yapı, bununla birlikte mekânda görülen ve benzerine pek rastlan-

mayan çok katmanlı fiziksel yapı, kentin temel karakteristiğini oluşturuyor. Bugünlerde ise Antakya’da çok katmanlılık konusu, alıştığımız anlamının tümüyle dışındaki durum ve tartışmaların konusu. Depremi takip eden günlerde -hatta bazı konular için depremden yıllar önce nüveleri oluşan sosyal, kültürel, ekonomik, fiziksel pek çok konu bugün, -yazının yazıldığı tarihte- depremin doksan beşinci gününde, çok katmanlı bir sorunlar bütününe tekabül ediyor. Deprem bölgesine Antakya ve kültürel miras merkezli bakışın ıskalanmasına neden olduğu meseleler, arama-kurtarma çalışmalarıyla başlayıp enkaz kaldırma, geçici barınma alanlarının oluşturulması, moloz döküm sahalarının oluşturulması ve molozun taşınması, depremden etkilenenlere yapılan yardımlar, deprem bölgesinde günlük hayatın deprem öncesindeki bileşenlerinin bir türlü organize edilememesi, ekonomik açıdan büyük bir yıkım yaşayan kentleri ve kırsal alanın üretim döngüsünün aldığı hasar ve güncel durumu gibi pek çok sorun alanı, hem üst üste bir yığın hem de iç içe geçmiş karmaşık yapısıyla önümüzde duruyor. Bu yazı, bugünlerde belki bölgedeki tüm problemleri biraz daha büyüten bir meseleyi de dert ediyor. Depremi yaşayan, hem yaşanan “büyük felaket”in doğrudan etkileneni hem de bundan sonra burada yürütülecek tüm süreçlerin doğ-

Resim 1-2. Depremden sonra Antakya ve Hatay’dan ayrılanların duvar yazılarına örnekler (<https://www.gazeteduvar.com.tr/12-gunun-ardindan-hatay-geri-donecegiz-haber-1604118>) (<https://onedio.com/haber/depremin-ardindan-enkaza-donen-sehirlerin-duvarlarindaki-yazilar-bogazinizi-dugumleyecek-1129828>).

rudan aktörü ve muhatabı olan Antakyalılar, Hataylılar adına, onların yerine “uzaktakilerin konuşması” sorunu. Buradan referansla yazının bundan sonrası, farklı meslek alanlarından; mimar, şehir plancısı, harita mühendisi, müzisyen ve doktor olmak üzere beş Antakyalı, Hataylının düşünceleri üzerinden ilerleyen bir yolculuk olarak değerlendirilebilir. TMMOB Mimarlar Odası Hatay Şubesi Başkanı mimar Mustafa Özçelik, İklim Adaleti Koalisyonu, Türk Tabipler Birliği, İstanbul Kent Konseyi üyesi tıp doktoru Demet Parlar, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesinde akademisyen, TEMA Hatay İl Temsilcisi, TMMOB Şehir Plancıları Odası Hatay İl Temsilcisi Yardımcısı şehir plancısı Zehra Güngördü, Antakyalı harita ve kadastro mühendisi Kenan Kantarcı ile Hatay Akademi Orkestrası Şefi, Hatay Senfoni Orkestrası Kültür ve Sanat Derneği Başkanı müzisyen, müzik öğretmeni Ali Uğur’un deprem sonrası sürece dair değerlendirmeleri, yazının bedenini oluşturuyor. Biz “uzaktakiler”in deprem bölgesinin deprem sonrasında onarılması ve iyileştirilmesi sürecindeki konumunun, tıpkı bu yazıdaki gibi, yerelin, yani konunun esas aktörünün lojistik ve teknik açıdan desteklenmesi, onların yolculuğuna eşlik etmek olduğuna dair düşüncemi ve inancımı da buraya not düşeyim.

Yazı, tıpkı deprem gününden beri takip ettiğimiz safhalar gibi deprem sonrası gündemin değişim hatları üzerinden hareket ediyor. Antakya’da gerçekleşen deprem ve verdiği zararın boyutları, deprem sonrası Antakya’ya dair gözlemler, depremden sonra başka kentlere git-

mek zorunda kalanların geri dönmeye dair umudu ve isteğinin kaynakları, geri dönüş için gereken koşullar, Antakya’nın deprem sonrası onarımı sürecinin belirleyicileri üzerinden hareket ederek, Antakyalıların burada gerçekleşecek iyileştirme ve onarım sürecinin başlıca aktör olmasının yöntemlerini tartışacağız.² Buradan itibaren söz, olması gerektiği gibi Hataylılarda, Antakyalılarda.

Zehra Güngördü, Şehir Plancısı, Akademisyen:

Hatay’da gerçekleşen deprem, tam olarak bir kıyamet fragmanıydı. Depremin boyutunu ise, kentin plansızlığı ve denetimsizliği belirledi. Depremden sonra en temel gözlemim, Antakya dışındaki yerleşmelerin ve kırsalın geleceğinin hiç tartışılmaması. Depremden sonra Hatay’dan başka kentlere gidenlerin geri dönmesi için barınma, istihdam ve kamusal hizmetlere erişimin sağlanması gerekiyor. Deprem sonrası onarım için geçici barınma alanlarının organizasyonu sürecinin iyi kurgulanarak, kentin yeniden inşa süreci için imkân sağlanması gerekirdi. Ancak şu an böyle bir süreci gözlemlemiyoruz. Hatay’da deprem sonrası sürece kimin katılması gerektiği konusu çok tartışmalı. Şu an süreci takip eden ve sürece dahil olmak isteyenler, süreci çoğunlukla mülkiyet endişesiyle takip ediyor. Sürece kimin katılması gerektiği konusu çok tartışmalı ve bu düşünmemiz gereken bir konu. Kesinlikle süreçte olması gereken aktörlerin, yereldeki üniversitenin akademisyenleri ve ilgili STK’lar olduğunu düşünüyorum.

Mustafa Özçelik, Mimar:

Kahramanmaraş merkezli 6 Şubat depremlerinin Antakya’da merkez üssüne göre daha büyük bir ivmeyle yıkıma yol açmış olmasının nedeni, 1975’te kurutulan Amik Gölü’nün konumundaki sulak ve alüvyal toprak nedeniyle, azalan ivmenin ovaya girdikten sonra çok yükselerek kent ortasına kadar gelmesi ve tekrar azalarak kentten çıkması. Kandilli Rasathanesine göre burada gerçekleşen üç şoktan biri, fayı kırarak Hatay’a yönlendirdi ve zemin yapısının yükselttiği ivmeyle etki, kente yayıldı. Zemin verilerinin doğru analiz edilmemesi, verilere göre yapısal çözümlemelerin olmaması, uygulamadaki teknik hatalar ve malzemeden kaynaklı hatalar, etkisi açısından doğru bir tanım olan “büyük felaket”e zemin hazırladı. Deprem sonrası durumu bir “kaos” ve “sistem çökmesi” olarak tanımlamak mümkün. Deprem sonrası süreç, hiçbir idari kurum olmadığı için insanların çare-

Resim 3. Hatay - Kırkhan’dan bir görünüm (Fotoğraf: Zehra Güngördü, 2023).

sizce yardım beklediği ve kendi başlarına kaldığı birkaç günle başladı. İdari tüm aktörlerin Antakya'daki yapılarının da fiziken çökmesi, “sistemin çöküşü”nü temsil açısından önemli. Sağlık sisteminin (ve hastanelerin) çöküşü, acil müdahale dahil hiçbir işlemin yapılamaması büyük sorunları getirdi. İkinci gün Antakya'ya gelen askerler, teçhizat ve ekipman olmadığı için müdahale edemedi ve enkaz alanlarına müdahale ancak dördüncü gün etkin olarak başlayabildi. Kentin tek girişinin Belen Boğazı üzerinden yapılması, bir saatlik yolu deprem sonrasında on iki saate çıkardı ve bu da zamanında müdahale edilse kurtarılabilecek onca yaşamın kaybedilmesine yol açtı. Kentte insanlar yedinci günden itibaren yakınlarını kurtarmaya dair umudunu kaybetti ve sekizinci günden itibaren ekiplere söylenen “Bari cenazemizi verin, defnedelim” sözlerini duymaya başladık. Tarihi bölgede dar sokaklara yıkımın büyüklüğü ve sokakların durumu nedeniyle girilemezken, normal kepeçlerle girilebilecek, eski yapı stoku fazla olan Armutlu mahallesi gibi alanlara –mahalleyi çevreleyen ana yolların açılması dışında– arama-kurtarma çalışması için ilk on beş gün hiç girilmedi. Burada 1,5 aylık süreç sonunda ancak enkaz kaldırma çalışmaları başladı ve pek çok cenazeye bu sırada ulaşıldı. Yeni planlama süreçlerinde buna dair tedbirlerin de geliştirilmesi önemli. Depremi ertesi günü burada bazı sol-politik parti ve grupların organize olmasıyla insanların ihtiyaç duyduğu su, temel gıda maddeleri ve şarj üniteleri tedarik edilmeye başlandı; bu hayati öneme sahipti. On beşinci günden itibaren bu yapılar, “devleti acz içinde gösterdiği” gerekçesiyle kent içinde bulunduğu yerlerden çıkarılmaya başlandı, halbuki bu bir görünüm değil, gerçeklikti. Bu süreçte TMMOB ilk günden itibaren Subaşı'nda tahsis edilen alanda gönüllülerin desteğiyle özellikle ulaşılamayan kırsal alana destek oldu. AFAD'ın bu süreçte halkın çadıra erişmesine engel olması, ancak bir ay sonra bireysel çadır dağıtımına başlaması, kentte deprem öncesinde hiçbir toplanma alanı, açık alan bırakılmamış olması –ve kâğıt üstündeki toplanma alanlarının büfe, kafe vb. işlevlerin işgali altında olması–nedeniyle konteynerlerin yer seçiminde yaşanan sorunlar ve konteyner alanlarının plansız dağılımı, açık alan kısıtlılığı nedeniyle İdare'nin özel mülkiyetteki alanlara geçici süreyle el koyması, bugün hâlâ Antakya'da sosyal-toplumsal hizmet vermek için iletişime geçen kuruluşların mekânsal taleplerinin karşılanamaması gibi fiziksel sorun-

ların yanında yerel halkın özellikle “riskli alan” ilan edilen bölgedeki mülkiyet kaygısı, Asi Nehri ve diğer su havzaları üzerindeki yerleşik dokunun rekreasyon alanına dönüşmesi, kat azaltımı sürecine dair belirsizlikler, hak kaybı ve mağduriyet korkusu; tüm bunlara ve yerel halkın hakkının nasıl korunacağına dair resmî bir açıklamaya duyulan ihtiyaç söz konusu. Depremden sonra Antakya'dan gidenlerin geri dönme isteğinin temel nedeni, Antakyalı ruhu; burada bir aidiyet, genel kabul gören “Geri döneceğiz Antakya!” bakış açısı var. Fakat gitmek durumunda kalanların geri dönmeye dair beklentisiyle aynı zamanda, uygunsuz koşullar nedeniyle kentten uzun süre uzak kalmak endişesi de var. Merkezdeki onarım ve iyileşme sürecinin uzun zaman alması, gidilen yerlere kalıcı olarak yerleşilmesi riskini doğurabilir. Bu aşamada depremde sonra kurulan platformlar, gidenlerin geriye dönüş umudunu tazelemesi açısından önemli. Kentte vakit kaybetmeden nitelikli geçici barınma alanlarının, sanayi üreticileri ve esnafın çalışma mekânlarının –pek çok yerde ve tüm üreticileri, ticaret işlevini kapsayacak şekilde– oluşturulması gerekiyor. Aynı zamanda, planlamayla ilgili bir kategorik ayrıma ihtiyaç var; yıkım görmeyen ve yıkım gören, ancak mevcut planlama kararları açısından bir sorun olmayan alanlarda planın yürürlüğe girmesi (üç ay süreli OHAL sürecinin tamamlanması, deprem öncesi askı sürecinde olan 1/1000 ölçekli imar planlarının askı sürecinin devam edecek olması), öte yandan mevcut planın eksikleri ve yeni duruma göre yeni öneriler üzerinden geliştirilmesi ihtiyacı, kentsel ve kırsal alanın birbirinden farklı gereksinimleri, depremde önce zaten yenilenmesi gereken alanların ve kırsal

Resim 4. Antakya, tarihi merkez (Fotoğraf: Mustafa Özçelik, 2023).

alanların deprem sonrası onarım sürecinde önceliklendirilmesi gibi bileşenlerle çok katmanlı bir planlama süreciyle karşı karşıyayız. Özellikle kırsal alanlardan iyileşmenin başlaması, moral açısından önemli bir değişim getirecektir. Ayrıca üniversiteye gitme oranının çok yüksek olduğu bölgemizde, devlet okulu ve özel eğitim kurumlarının bir an önce faaliyete geçmesinin koşulları oluşturulmalı, çünkü depremden sonra başka kentlere giden pek çok insanın gitme sebebi, eğitim ihtiyacının burada karşılanamaması. Nitelikli ve ulaşılabilir, yeterli sağlık sisteminin oluşması, tarımsal üretim, sanayi alanları ve ekonomik işlevler için tüm afet bölgesinde büyük desteklerin verilmesine kesin bir ihtiyaç var. Deprem sonrası planlama ve iyileşme süreçlerinde esas mesele, kentin aynı demografik yapıyla, kültürel bileşenlerle, ekonomik yapıyla sürdürülmesinin sağlanabilmesi. Burada yer bilimcilerin “sadece uygun zeminlere yerleşin”, arkeologların “tüm arkeolojik katmanlar ortaya çıkarılsın”, toplumbilim, coğrafya, planlama, ekonomi, sanat tarihi, mühendislik ve mimarlık uzmanlıklarının kendi alanlarından getirdiği öneri ve yaklaşımları bilimsel yaklaşımla harmanlayarak, bütünsel bir sonuca ulaşmak zorundayız. Her şeyin ötesinde temel meselemiz, Antakya’nın kültürüne sahip, kentin ruhunu taşıyan herkesin katkısını bir araya getirmek, bir aradalığı sağlamak. Bunun için depremden sonra oluşan platformlar, senelerdir emek veren STK’lar ve üniversiteler çok önemli. Bu aşamada mesleki ve o alanda üretilmiş bilginin bütününi temsil eden, kurumsal, bağımsız ve sorumlu yapılarıyla bir duruş ortaya koyabilmek açısından meslek odalarının önemli olduğunu düşünüyorum. Hepimizin bildiği fakat pek işletemediğimiz “kent konseyleri” modelini burada bir birliktelik oluşturarak işletmeli, farklı aktörlerden kentin ve bizlerin geleceğine dair gelen dayatmacı yaklaşımların karşısına; tartış-

maya açık, katılımcı bir yaklaşımı koymalıyız.

Demet Parlar, Tıp Doktoru:

Deprem bir kâbus, gerçek olduğuna inanılamayacak kadar sert ve acı bir gerçek olarak hayatımızın ortasına düştü. Bir doğa olayı olan depremin büyük bir felakete dönüşerek 2300 yıllık kadim şehrimizi yedinci kez yok ettiğini gördük. 526 yılındaki depreme benzer, yoğun ve geri dönüşsüz bir göçün olmasından endişeliyim. Bir deprem ülkesiyiz ve Antakya üç büyük fay hattının kesişim noktasında kurulu. Bu gerçekler uzun yıllardır bilinmesine rağmen şehrin zemin özellikleri dikkate alınmadan, depreme uygun olmayan şekilde yapılaşmış olması; son yirmi yılda artan imar afları, rant için vicdansızca sürdürülen çarpık kentleşme, bu depremin büyük bir felaket, kıyamet olarak yaşanmasına neden oldu. Biz Antakyalılar da yeterince sorumlu davranmamışız; yıkılan binaların birçoğunda varlıklı, yapısını depreme karşı güçlendirme imkânı olan kişiler oturuyordu; fakat tedbir alınmamış. Örneğin Rönesans Rezidans, Rana Apartmanı gibi bildiğim bazı yapılarda, binaların güvenliği için bir kontrol ihtiyacı düşünülüyor, imar afları her seçim öncesi heyecanla bekleniyor... Bu durum ne yazık ki Antakya’ya özgü değil, toplumsal bir akıl tutulması diyebiliriz belki... Aslında yasalar, yönetmelikler yapılması gerekenleri en iyi şekilde tanımlıyor, Anayasa’nın sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını güvence altına alan 56. maddesi, zeytinlikleri koruyan Zeytin yasası bunun en güzel örneklerinden. Ülkemizin imzacısı olduğu uluslararası sözleşmelerle belirlenen barınma hakkı gibi insan haklarına, Anayasal haklarımıza, doğayı ve insanı koruyan yasalara, yönetmeliklere bizlerin yurttaşlar olarak sahip çıkmamız, yanlış uygulamalarda karar vericilerden, sorumlulardan hesap sormak için hukuksal ve demokratik yolları kullanmamız gerekiyor. Deprem bize aktif yurttaşlar olmanımızın ne kadar gerekli ve önemli olduğunu gösterdi, öğretti. Depremden sonra Antakya’ya beş defa gittim. İlk gittiğimde gerçekten bir şok yaşadım; Antakya bir hayalet şehirdi. Elektrik yoktu, su kısıtlıydı. Karanlık pencereleriyle, çökmüş duvarlar, yıkılmış evler, bomboş sokaklar distopik bir dünyanın, bir kâbusun içinde olduğunu hissettiriyordu insana. Biz yalnız yakınlarımızı, canlarımızı kaybetmedik, şehrimizi de kaybettik... Bu, sağ kalanlar için geleceği kaybetmek anlamına geliyor; ürkütücü, yaralayıcı, teselliye ortadan kaldıran bir durum. Ancak depremin ilk gününden itibaren dayanışmanın büyüklüğü, Antakyalı

Resim 5. Hatay - Narlıca mevki, zeytinlik ve moloz döküm sahası (Fotoğraf: Demet Parlar, 2023).

olmayıp oradan ayrılmayan gönüllü dostlar, KADOP, HOME, YAP gibi platformlar, ekolojik sorunların yanında eğitim ve barınma sorunları için hızla oluşan Hatay Ekoloji Platformu, Hatay Deprem Dayanışma, Karaçay İnisiyatifi gibi yerel topluluklar, “Biz Antakya’dan ayrılmayacağız” ve “Geri Döneceğiz” kararlılığı, şehrimizin yeniden ve eskisinden daha güzel bir şekilde onarılacağına dair umudumu büyütüyor. Antakya’daki insan ilişkileri farklıdır, sıcaktır, özeldir... Bunu deprem sonrasında çadırda, serada kalanların o zor koşullarda bile güler yüzlü konukseverliğinde, çay-kahve ikram etmedeki ısrarlarıyla defalarca deneyimledik. Bu farklı ilişkiler bütünü, bereketli doğa, kültürel dünya, sosyal yaşamının zenginliği, Antakya’ya geri dönme isteğinin temellerini oluşturuyor. Buradan gidenler nar taneleri gibi dağıldıkları büyük şehirlerde sevdiklerinden, komşularından, arkadaşlarından uzak, büyük bir yalnızlık yaşıyorlar. Belli yaşların üstünde uyum sağlamak, hayatı yeniden kurmak daha zor. Dolayısıyla, mutlaka bir gün geri döneceğiz, duygusu hâkim. Hayatın güzel, kolay ve renkli olduğu bir şehirdir Antakya, değerinin yakın zamanda daha çok farkına varılan, özlenen bir yer. Deprem sonrası onarım sürecinin belirleyicileri, konunun deneyimli uzmanlarının yol göstericiliğinde Antakya halkı olmalıdır. Antakya’yi, güzelleştirme iddiasıyla Antakya olmaktan çıkaran, betonlaştıran uygulamalara izin veremeyiz. Antakya, geçmişten bugüne 1700 yıllık Roma Köprüsü’nün yıkılmasından, tarihi sokak doku-sundaki tahribata “kirli bir mücevher”e dönüş-türülmüş bir kentti. Bu yıkım sonrası kirlerinden arındırılarak onarılması, güzelliğinin ortaya çıkarılması gerekli. Deprem öncesi kentte yapılan hatalar, bu onarım sürecinde tekrar yapılmamalı. Yeni ve tarihi şehir için gerekli müdahaleler, burada yaşayanların mülkiyet hakkı korunarak yapılmalı. 2300 yıllık bir şehir olan Antakya’nın UNESCO’nun koruması altına alınması, hem tarihsel, kültürel, dini, arkeolojik özellikleriyle hem de doğası ile canlanması, Asi Nehri’nin ismine yakışır şekilde doğal yatağında canlanarak akması, iki yanında sarı çiçekler açan mimoza ağaçlarının hatıralardan bugüne taşınması için çalışmalıyız. Antakyalıların aktör olabilmesi için örgütlenmesi, örgütlenme deneyimini geliştirmesi gerekiyor. Bundan böyle iktidarlardan ve yerel yönetimlerden bağımsız olarak, uluslararası sözleşmelerle, Anayasa ve yasalarla belirlenmiş olan yurttaşlık haklarımızı kullanabilmek için birlikte hareket etmek zorundayız. Bilgi, hepimize sorumluluk yüklüyor.

Ali Uğur, Müzisyen, Müzik Öğretmeni:

Antakya’da deprem, distopik bir filmin gerçeğe dönüşmüş hâli gibiydi. Yansıtılan ama doğruyu göstermediğini düşündüğüm ölüm sayısı, topyekûn yıkılan şehir, şehrin somut ve somut olmayan hafızasını yitirmek, felaketin boyutunu belirledi. Ayrıca büyük bir nitelikli insan göçü yaşandı; bu insanların geri dönmeme olasılığı var, bu kültürel bir yıkım olur. Mimari açıdan güzel bir şehir yapsak bile, şehre anlamını veren, gitmiş olan o kültür aktörleri. Depremden önce atanacak öğretmenler için en güzel ve tercih edilen yer Hatay’ken, depremden sonra, son öğretmen atanmasında pek tercih edilmedi. Şu anda enkazın çoğu kaldırılmamış olmasına rağmen şehir, boşaltılmış düz bir saha görünümünde. Şehre girince hala ölü bedenlerin kokusu duyuluyor; kaldırılan enkazın altından ölü bedenler çıkmaya devam ediyor. Şehirde sadece iş makineleri ve enkaz çalışmaları var. Antakya’da çocukların, içine toprak konulmuş beşiklerde uyutulması geleneği vardı. Anneler dağa gidip, toprak alıp, onu eleyip çocuğun altına koyarak çocuğunu uyuturdu; toprak, çocuğu sakinleştirdi. Biz üzerinde uyuduğumuz toprağı, Antakya toprağını içselleştirdik; onun kokusuyla, nemiyle uyuduk, uyandık. Koku hafızası, insanın en güçlü hafızası. Tanıdık koku hafızaya işler, bir bağımlılık haline gelir, sürekli hafızamızı taze tutar. Antakya sokaklarında yürürken, o beşikten kalan tanıdık toprak kokusunu duyardık ve bu koku bizi özümüze döndürür, köklerimize bağlardı. Bu bir “hatırlamak isteğı”dir. Fakat şimdi Antakya, kokusunu kaybetti. Dağın, ovanın, Asi Nehri’nin, toprağın getirdiğı o kokuyu geri kazanmaya ihtiyacımız var. Asi Nehri, Antakya’ya gelene

Resim 6. Hatay Akademi Orkestrası, depremden önce (<https://bantmag.com/hatay-akademi-orkestrası-roportaj/>).

kadar nice toprağın, kültürün şahitliğini yaparak besleniyor. Amik Ovası'nın da gerçekliğini alıp Antakya'ya boşaltıyor. Bütün coğrafyanın izini getiren Asi Nehri, bir "Antakyalılık" yaratıyor. Bütün dünyanın kokusu Asi Nehri üzerinden Antakya'ya geliyor, dolayısıyla kimse buradan gitme ihtiyacı duymuyor. Birçok kültürün, farklı inançların göz bebeği. Defalarca yıkılmış, ama kimse gitmemiş, gidenler geri dönmüş. Antakya bir liman, huzurlu hissettiğimiz tek yer. Dünyanın hiçbir yerinde olmayan ilişkilerin verdiği "evdeyim" duygusu, huzur duygusu. Antakya'da iyileşmeyi sağlayacak olan, yerelin kendi kültürü ve kültür aktörleri. Gittikleri yerde yaşam koşullarını oluşturup kalıcı olma ihtimalleri var. Bu bir anlamsal boşluk, anlam kaybı yaşamaya sebep olabilir. Sanatçılara istihdam alanı oluşturulması gerekli. Biz binalardan, konutlardan çok; temsil değeri olan, kültürel hafızanın parçalarına, nesnelere, kişilere üzüldük. Bu kültürün onarılması için; istihdam olanağı sağlanması, bunu da depremzede sanatçıların değil; devletin, iş insanlarının, STK'ların yapması gerekiyor. Bu süreçte Antakya'nın kültürüne, tarihine, ruhuna uygun şekilde onarılması, arkeolojik tarihinin ortaya çıkarılması, kültür ve sanat alanlarının yaratılması çok önemli. Yerel halkı dahil etmek için, bir kurul oluşturulması, bu kurulun yerel halkı ziyaret ederek neler kaybettiklerini ve şimdiki koşullarını tespit etmesi, ne istediklerini sorması, bilim insanlarının verileri harmanlayıp fikirleri hayata geçirmesi gerekiyor.

Kenan Kantarcı, Harita Mühendisi:

Deprem, tam bir yıkım. Antakya gerçekten tamamen yıkıldı, merkezde bazı yapılar ayakta gibi görünse de içlerinde bir kişi bile yaşamıyor. Antakya'nın tamamının onarılması, yeniden inşa edilmesi gerekiyor. Yıkımın boyutlarını, imar planı çalışmalarında yer bilimlari mühendisleri-

nin yer almaması, jeolojik önlemleri alanların tespit edilmemesi getirdi. Antakya'da MEB'e bağlı hiçbir okul yıkılmadı. Deprem gece değil, gündüz olsaydı, hiçbir çocuk zarar görmezdi. Okul binası dimdik dururken, etrafının tamamen dümdüz olmasının sebebine bakmak gerekiyor. Benim de yapımında çalıştığım, Defne-Antakya sınırındaki Cengiz Topel İlkokulu, şu anda ayakta. Ancak etrafındaki binalardan birkaçı dışında hepsi yıkıldı, ayakta kalanlarda oturmak imkânsız. Okul, hastane, yönetim binalarının statik hesaplarında önem katsayısının 1,5 olması, ama konutlar için bu katsayının 1 olması, büyük bir hata. Antakya'yı oluşturan yapıların da ayakta kalması gerekirdi. Deprem bölgesinde tüm yapılar yapılırken katsayının 1,5 olması, doğru malzemenin doğru teknik kullanılması durumunda, deprem bu kadar büyük zarar vermeyecekti, can kaybımız belki bir elin parmaklarını geçmeyecekti. Depremden sonra Antakya bir yıkıntı şehir halindeydi. Antakya tamamen yıkıldı, elektrik yok, su yok, yaşam yok, hiçbir şey yok. Tam bir hayalet şehir ve insanlar çaresizlik içinde. Yardım için Antakya'ya gelen madenci arkadaşlarımızın 48 saat boyunca şehre sokulmaması bir faciaya yol açtı. Depremden hemen sonra STK'ların katkılarıyla ve Antakya'ya gelen desteklerle merkez ve çevrede halkın ihtiyaçları karşılanmış oldu. Antakya halkı devletin desteğini ancak yedi-sekiz gün sonra görmeye başladı. Depremden sonra üç ay geçti, hâlâ koordinasyon hatalarıyla karşı karşıyayız. En üzüldüğüm şey ise, yardım malzemelerinin marketlerde satılıyor olması. Bunlar neden oldu, nasıl engel olunamadı, bunları ihtiyaç sahiplerine ulaştırmak çok mu zordu? Antakya'da hava uçuşunu yapıp çadırları tespit edip numaralamayı, böylece yardımların çadırlara kadar ulaştırılabilmesini önermiştim. Yardımları çadırlara kadar götürmek iki açıdan önemliydi; ilki insan onuru, ikincisi de ihtiyaç kadar dağıtım yapılarak

Resim 7. 2015 ve 2023 yılında Antakya Köprübaşı (Ortofoto: Kenan Kantarcı, 2015, 2023).

stokçuluğun önlenmesi. Antakya'nın kentsel sit alanı yıkılmış halde ve onarılması gerekiyor. Maa-
lesef mevcut enkaz kaldıran şirketlerin, yapılar-
daki –hepimizin ihtiyacı olan– değerli taşları geli-
şmiş alıp diğer molozlarla karıştırmaları, başka
bir felaket oluşturdu. Bu konuda gerekli hassasi-
yet gösterilemedi. Depremden altı gün sonra
Antakya'dan, depremde yaralanan birinci derece
yakınımın tedavisi için İzmir'e geçmiştim. Okul
arkadaşlarım bizi karşıladı, temel yaşam koşulları-
mızı sağladı, orada çalışma imkânım da vardı.
Ancak tedavi bittikten sonra, vücudumuz
İzmir'de olsa da beynimiz Antakya'da olduğun-
dan, geri döndük. Antakya halkının yaşam tarzı
ve kültürünü hiçbir yerde görmek ve yaşamak
mümkün değil. Antakya'yı Antakya yapan, zaten
Antakya insanı; insanların varlığı, dayanışması,
hoşgörüsü, dört dinin buluşması ve herkesin bir-
birini sarabilmesi, Antakya'ya geri dönebilmek
için esas sebebimiz. Geri dönüş için, Antakya'nın
şu anda kalkınmasına katkı verecek insanların
hem kalacak yer sorunları çözülmeli hem de
işyerleri, üretim alanları faaliyete geçmeli. Şu
anda Antakya'dan uzak kalmak bir fedakârlık.
Antakya'da deprem sonrası süreci sadece Antak-
yalılar ve Antakya'yı seven insanlar belirlemeli.
Akademisyenler ve yerel aktörler, iktisatçı, sağ-
lıkçı, hukukçu, sanatçı; Antakya'yı Antakya yapan
tüm değerlerle birlikte hareket edilirse Antakya
eski haline en güzel şekilde getirilir. İmkânsız
değil, sadece bu niyete ihtiyaç var; atama usulü
değil, gönüllülük esası gerekiyor. Antakyalıların
barınma probleminin çözülmesi, çalışma ortam-
larının düzenlenmesi, Antakyalıların sürecin
aktörü olmasını sağlar. Antakya'nın imar planını
yapacak ofisin, yerel halkın katılımıyla ilgili bir
komisyon oluşturup bu süreci bu şekilde ilerlet-
mesi gerekir.

Sonuç Yerine

Hatay, Antakya Şubat 2023'te büyük bir hasar
aldı. Fiziksel hasarı tespit etmek görece kolay,
fakat Hatay, Antakya ve tüm deprem bölgesi
esas yarayı sosyal, kültürel ve ekonomik yapısı
üzerinden aldı. Nitelikli ve yeterli geçici barın-
ma alanı olmaması büyük bir nüfusun buradan
–umulan o ki, geri dönmek üzere– ayrılmasına
neden olurken, “gidemeyenler”in yaşamındaki
zorlukların ve Hatay'ın bütününe Antakya'nın
“somut” kültürel mirasının gölgesinde kalması,
henüz giden canlarının yasını tutma imkânı
bulamamışken moloz döküm sahalarının yanlış
yer seçimi nedeniyle halkın geçici olarak sığındı-
ğı çadırlarda asbest ve silika tozu solumak zorunda

kalması; mülkiyet hakkını korumaya dair endişe
içindeyken bir taraftan üretim faaliyetlerini sür-
dürdüğü mekânlar yıkıldığı için deprem öncesi
hayatına dönmekte zorlanan, Şubat'tan Nisan'a
mevsimle beraber değişen günlük ihtiyaçların
temin edilmesi bir yana, hâlâ temiz su bulmakta
zorluk çeken, “yeniden inşa” süreci sonrası
Antakya'nın “hatırladığı Antakya”ya benzer
olmasını ümit eden yerel halk... Hatay'ın,
Antakya'nın deprem sonrası planlanması mese-
lesiyle ilgilenen farklı aktörler gibi, yerel halkın
farklı biçimlerde ama hep aynı amaçla bir araya
geldiği pek çok platform var. Ortak amaç şüp-
hesiz “Hatay'a, Antakya'ya geri dönmek” ve
bunun en önemli adımı, yerel platformların,
STK ve tüm aktörlerin asgari müşterekte bulu-
şması, Antakya'nın geleceğine dair her adımda
bir bütünü oluşturan, “Antakya'yı ve birbirini
gözetken” bir ortak ekseni inşa etmesi olacak
gibi görünüyor...

Tuğçe Tezer, Dr. Öğr. Üyesi, MSGSÜ, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge
Planlama Bölümü

Notlar

1. Antakya adı: Yazının başlığındaki “Antakya” ismi, bölge-
nin kadim/kuruluş dönemi ismine referansla, Antakya kenti
dahil olmak üzere Hatay ili sınırlarının tamamını kapsamak
üzere kullanılmıştır.
2. Yazının akışını aksatmamak için yazının temellendiği söy-
leşiler “ ” ile aktarılmamıştır; yazının bu aşamasından sonra-
ki tüm cümleler, söyleşinin sahibinin sohbet sırasında dile
getirdiği ifadelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur.

“We'll be back, Antioch!”

In the history of Antakya, the 1872 earthquake was referred to as a “great disaster”. But with two (or three) earthquakes centered in Kahramanmaraş on February 6, 2023, followed by a major earthquake centered in Hatay-Defne on February 20, and its aftershocks, we are in the days when “disaster” is redefined in the history of Hatay and Antakya. In the process of “repairing” Antakya, public institutions, non-governmental organizations, professional chambers, and civil initiatives at international, national, and local levels, as well as local platforms established after the earthquake, have been working on different issues related to Antakya. The lack of adequate and qualified temporary shelter and social service areas in the city has caused a large part of the local population to move out of Antakya. At this stage, we all came across a street writing that distinguishes Antakya from the rest of the earthquake geography to a great extent and which can be seen in many parts of Antakya: “We will return Antakya!” In this article, we will discuss this street writing, which is consistent with Antakya's historical past, why the earthquake turned into a disaster in Antakya, what has been done since the earthquake regarding the “physical, social and economic restoration of the city” and the predictions for the continuation of the process with five people of Antakya, Hatay (architect, urban planner, survey engineer, musician and doctor) who had built their lives here before the earthquake and continue their profession and struggle for the future of Antakya here.